

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

В умовах інформаційного суспільства проблема образного мислення в розвитку сучасної психолого-педагогічної науки та практики набирає особливої актуальності. На сучасному етапі розвитку суспільних наук та соціальної практики спостерігаються своєрідні тенденції, які концентруються навколо даної проблематики.

Серед величезної кількості думок, щодо формування та розвитку музично-образного мислення, учені дійшли висновку про необхідність створення естетичного фундаменту особистості з раннього дитинства, виходячи з таких міркувань: "Для маленьких дітей необхідні умови, що спонукають їх описувати побачене, почуттєво реагувати на мистецький твір... У процесі реагування на мистецькі твори у вихованців розвиваються почуття, смаки, формуються ідеали, судження, що позитивно впливає на їх власну художню діяльність" [4].

Тому, естетичним фундаментом формування та розвитку музично-образного мислення дітей старшого дошкільного віку виступає оволодіння ними певним набутком музичних знань, умінь та навичок у спеціально організованих умовах, що створюються на заняттях з музики в дитячому садку. Специфіка організації умов зумовлюється предметом вивчення – музикою. Психологічне забезпечення розвитку музично-образного мислення в умовах дошкільної установи є одним із важливих напрямів діяльності музичного керівника на музичних заняттях.

На нашу думку, одним із перспективних напрямів педагогічного пошуку шляхів вирішення проблеми розвитку музично-образного мислення у старших дошкільників є вплив установок.

Музично-образне мислення розуміється нами як суттєве й визначальне для становлення дитячої особистості, різновиду її свідомості загалом, бо: по-перше, музично-образне мислення дитини є активним мислительним процесом, що вимагає від дитини емоційного й інтелектуального напруження, особливої уваги. Ця увага впливає з установки, яка, у свою чергу, зумовлює якісну сторону даного процесу, його повноту. Невідповідність слухацької установки дитини з музичним образом твору приводять до фрагментарності його сприймання, пропусків важливих моментів становлення художнього образу, а отже, й до неповноцінності розвитку музично-образного мислення в цілому; по-друге, розвиток музично-образних уявлень завжди поєднаний з процесом формування, утвердження, або перетворення відповідної внутрішньої настроєності на музику, яка слухається [5:147]. Без урахування готовності слухача до сприймання керівні впливи музичного керівника, як би добре вони не були продумані, бажаного ефекту не дадуть, бо вони можуть впасти на не "підготовлений ґрунт".

Таке розуміння музично-образного мислення по-новому висвітлює роль музичного керівника в дошкільному закладі, змушує його звернутися до переосмислення теоретичних здобутків і традиційних методик, досягнень світової дидактики та власних педагогічних знахідок.

Відомо, що будь-яка діяльність людини, зокрема мислительна, ґрунтується на попередній готовності, настроєності до неї. Відповідно до цього, К.С.Виготський писав: "Перш ніж ти хочеш призвати дитину до якоїсь діяльності, зацікав нею, потурбуйся про те, щоб виявити, що вона готова до цієї діяльності, що в неї напружені всі сили, необхідні для цього, і дитина буде діяти сама, вчитель ж залишається тільки керувати й спрямовувати цю діяльність" [2:118].

Погляд на дану проблему в такому ракурсі говорить про те, що установки формуються через систему настанов, які дає музичний керівник у процесі створення образу. Тобто, мислительно-образна діяльність дитини приводиться в стан активності під впливом настанов музичного керівника, які синтезуються з власними уявленнями і досвідом дитини і, таким чином, формується установка, яка впливає на створення адекватного цілісного музичного образу. Саме під впливом настанов, які утворюють систему установок мислительні дії дитини стають керованими і образи – адекватними почутому матеріалу. Це дає змогу формувати та розвивати музично – образне мислення дитини поступово, спостерігати та контролювати перебіг його формування та розвитку.

Відповідно до цього музично-образне мислення дітей старшого дошкільного віку формується за такою схемою:

З огляду на викладене, слід зазначити, що створена в дитини установка впливає на розкриття каналів утворення образу (слухових, зорових, рухових), активізує мислительні операції та забезпечує якість їх зображення і подальшого відтворення в музичній діяльності.

Для перевірки та підтвердження нашої гіпотези, нами було створено систему настанов, що спрямовані на актуалізацію установок, що виступатимуть не експліцитним виявленням виниклого образу, а й засобом зворотної дії на нього, поглибленням його, надання йому повноти й цілісності, що сприяє досягненню домінанти в образному відображенні музичного твору.

Відомо, що на глибину осяйності музичного образу перш за все впливає готовність дитини до цієї діяльності. Тобто, створення образу і його усвідомленість дитиною буде залежати від того, наскільки вона буде готовою для сприйняття музичного матеріалу, на базі якого і буде створюватися образ твору. Тому, велику роль на цьому етапі відіграє **установка на утворення музичного образу**, яка допомагає дитині актуалізувати всі свої внутрішні сили, знання для входження в атмосферу слухання. Вона виступає як прагнення до спілкування з музикою, що несе в собі потяг до музики, активну готовність мислення і сприйняття до утворення музичного образу, концентрацію духовних сил для його побудови. Вона налаштовує дитину на адекватне утворення музичного образу в певних умовах.

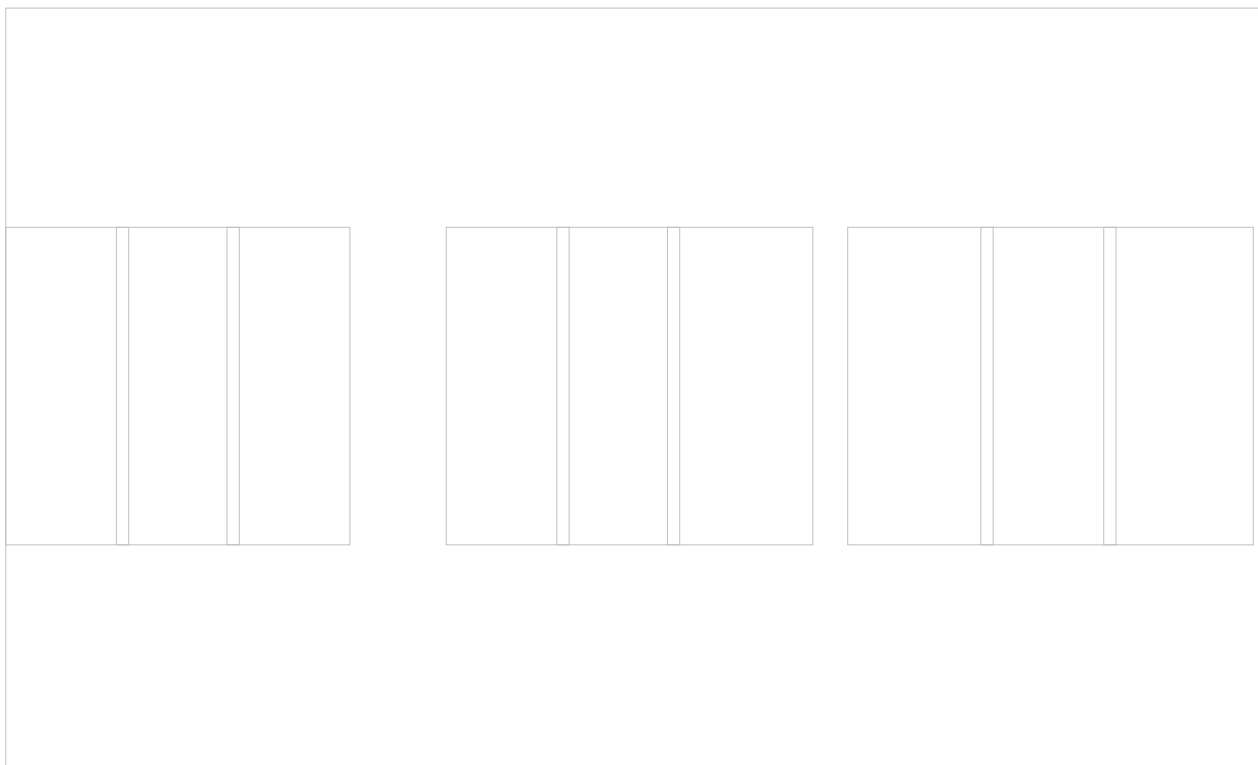
На підтримку вище сформованих установок дитини активно впливає формування у неї **неперцептивно-образної установки**, функція якої полягає в системній настроєності аналізаторів, мобілізації уваги, пам'яті, уяви, емоцій тощо на адекватне відображення музичного образу.

Фундаментальні дослідження Б.Г. Ананьєва, А.М. Леонтьєва, О.В. Запорожця, В.П. Зінченко, Л.М. Венгера, переконливо показали, що формування образу, його справжній розвиток здійснюється в процесі активної перцептивної діяльності. Структура цієї діяльності формується поступово шляхом засвоєння суспільно випрацьовуваних еталонів. Вона виявляється системою дій (практичних і мислительних), які динамічно складаються залежно від змісту сенсорного завдання, характеру об'єкта, та рівня оволодіння суб'єктом самими перцептивними діями [3: 10].

Отже, залежно від цього зміст музичного образу може суттєво змінюватися, а це, у свою чергу зможе забезпечувати

вибірковість образних уявлень. Саме перцептивно-образні установки забезпечують не примітивно-дзеркальне відображення, а всю багатопланову, багаторівневу структуру музичного образу.

Використання вищеописаних установок та настанов їх актуалізації підводять дитину до пояснення засобів створення музичного твору. До включення апарату образного передбачення велику роль відіграє орієнтування дитини в вузлових моментах самої будови твору: визначення жанрових особливостей, характеру, темпу, динаміки, тембру та колоритності звучання. Такий синтетичний аналіз побудови твору являється формою інформаційного процесу в музично-образному мисленні дошкільників, становлення якого відбувається під впливом формування *пізнавально-образної* установки.

Настанови, які спрямовані на створення установки на утворення музичного образу.

Пізнавально-образні установки являють собою розбір твору за опорними схемами розбору музичних творів. На першому етапі розбору діти з'ясовують основну характеристику звучання, тобто виявляють вид та характер твору (вирізняють сольне звучання від оркестрового, а також розмежовують жанрові особливості пісні, танцю та маршу).

На другому етапі – знайомляться з темпово-динамічною характеристикою (вирізняють три основні види темпу: швидко, повільно, помірно та два основні види динаміки: голосно, тихо).

Третій етап являє собою ознайомлення дітей з такими видами засобів виразності як регістр (високий, середній, низький), лад (мажор, мінор), штрихи (стакато, легато, акцент).

Дана послідовність етапів розбору твору є запорукою успіху розвитку музично-образного мислення дитини. На базі цих знань дитині буде легше орієнтуватися у просторових співвідношеннях образу і звучання. Вона передбачатиме не хаотичне, а поетапне, усвідомлене створення адекватного образу.

Під дією пізнавально-образних установок, дитина починає розуміти структуру музичного твору, яка вміщує в собі основні шляхи і логіку та передачу емоційно-образного засвоєння художньої інформації. Актуалізація взаємодії об'єкта і суб'єкта (музичного твору і слухача) – відбувається в процесі сприймання, результатом якого є музичний образ.

Все це готує мислення дитини до оцінної діяльності свого образу та звучання твору, яка формується під впливом *аксіологічно-образної установки*. У руслі цієї (оцінної) діяльності музичний твір, який сприймається, постійно співвідноситься з системою смаків і критеріїв слухача [1:161]. За допомогою аксіологічно-образної установки музичний образ має постійно співвідноситься з системою смаків та критеріїв дитини. Тобто, під впливом аксіологічно-образної установки слід розуміти безсвідоме сховище музично-образного досвіду дитини, що збагачується протягом всього процесу музично-образної діяльності дитини.

Таким чином, музично-образне мислення виступає поліфункціональною, багатомодальною системою мислительної діяльності дитини, що потребує інформації різної чуттєвості. І розроблені нами настанови будуть працювати на викликання установки готовності чітко відображати образ музичного твору на різних рівнях чуттєвості, сприйняття музичного твору та його переробки в образній сфері дитини.

Ми вважаємо, що тільки за умов використання установок і зберігаючи вимоги завдань щодо їх активізації музично-образна діяльність дітей старшого дошкільного віку буде набувати свого розвитку. Саме такий підхід до розвитку музично-образного мислення в дітей старшого дошкільного віку допомагає музичному керівникові не обмежуватися формальним проведенням занять, а підходити до навчально-виховної роботи творчо, зацікавлено, з бажанням.

Настанови, які спрямовані на створення перцептивно-образної установки в процесі розвитку музично-образного мислення.

Настанови, які спрямовані на створення пізнавально-образної установки в процесі розвитку музично-образного мислення

*Настанови, які спрямовані на створення аксіологічно-образної установки
в процесі розвитку музично-образного мислення*

ЛІТЕРАТУРА

1. *Асмолов А.Г.* Деятельность и установка / А.Г. Асмолов. – М.: Изд-во МГУ, 1979. – 159 с.
2. *Выготский Л.С.* Педагогическая психология / Л.С. Выготский [под ред. В. Давыдова]. – М.: Педагогика, 1991. – 480с.
3. *Ручьевская Е.О.* Об анализе содержания музыкального произведения / Ручьевская Е.О. // Критика и музыковедение: сб. ст. – Вып.3. – Л.: Музыка, 1987. – 69 – 96с.
4. Clark R. Art education: A Canadian Perspective. – Toronto" Ontario Society for Education through Art, 1994. – 161с.
5. *Костюк А.П.* Эстетические аспекты восприятия музыки / А.П. Костюк // Проблемы музыкальной культуры. Вып. 2. – К.: Музична Україна, 1989. – 143-156 с.

Подано до редакції 31.08.09

РЕЗЮМЕ

У статті характеризуються особливості впливу педагогічних настанов на формування психологічної установки в процесі розвитку музично-образного мислення в дітей старшого дошкільного віку.

И.В. Каряка

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ МУЗЫКАЛЬНО-ОБРАЗНОГО МЫШЛЕНИЯ СТАРШИХ ДОШКОЛЬНИКОВ

РЕЗЮМЕ

В статье характеризуются особенности влияния педагогических наставлений на формирование психологической установки в процессе развития музыкально-образного мышления у детей старшего дошкольного возраста.

I.V. Karyaka

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF DEVELOPING MUSICAL – VISUAL THINKING OF SENIOR PRESCHOOLERS

SUMMARY

The article characterizes some peculiarities of influence of pedagogical instructions on formation of psychological orientation in the process of developing musical - visual thinking of senior preschoolers.
